

Sosyal Değişmenin Değerler Üzerindeki Etkisine Yönelik Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin Görüşlerinin İncelenmesi¹

Investigating the Effect of Social Change on Values Based on Social Studies Teachers' Views

Ayşegül Çelik, *Yozgat Bozok Üniversitesi, Eğitim Fakültesi*, aysegulll_clk@hotmail.com ORCID:0000-0002-9310-2350

Öz. Bu çalışmanın amacı, sosyal bilgiler öğretmenlerinin sosyal değişme ve değerler arasındaki ilişki konusunda görüşlerini ortaya koymaktır. Araştırmada öğretmenlerin sosyal değişimin değerler üzerindeki etkisine yönelik görüşleri incelendiği için nitel model kullanılmıştır. Bu doğrultuda araştırmada olgubilim deseni kullanılmıştır. Sosyal bilgiler öğretmenlerinin sosyal değişimin değerler üzerindeki etkisine yönelik görüşlerinin incelenmesi amacıyla hazırlanan 4 maddeden oluşan açık uçlu görüşme soruları veri toplama aracı olarak kullanılmıştır. Araştırmanın çalışma grubunu amaçlı örnekleme yöntemi içerisinde yer alan maksimum çeşitlilik örneklemesine göre seçilmiş farklı illerde ve farklı devlet okullarında çalışan kadın ve erkeklerden oluşan 20 öğretmen oluşturmaktadır. Araştırma sonucunda sosyal bilgiler öğretmenleri sosyal değişimin değerler üzerindeki etkisinin olumsuz olduğunu vurgulamışlardır.

Anahtar Sözcükler: Değerler, sosyal değişme, sosyal bilgiler öğretmenleri.

Abstract. The aim of this study is to reveal the opinions of Social Studies teachers about the relationship between social change and values. The qualitative model was used because of the opinions of teachers about the effect of social change on values. In this direction, phenomenology pattern was used in the research. Open-ended interview questions consisting of 4 items, which were prepared for the purpose of examining the opinions of Social Studies teachers on the effects of social change on values, were used as data collection tool. The study group of the study consisted of 20 teachers who were chosen in different ways and in different state schools according to the maximum diversity sampling within the purposive sampling method. As a result of the study, social studies teachers emphasized that the effect of social change on values is negative.

Keywords: Values, social change, social studies teachers.

SUMMARY

Introduction

Changes take place in life styles of a society as social changes take place. Changing life styles affect values of a society as well. For instance, family visits during religious holidays have given way to resting at holiday resorts. This may have a negative effect on some values if it lasts in the long term. Change is inevitable. However, keeping changes and values in balance as a society may prevent especially the increase in conflicts of generations. Also the unique cultural structure of the society can be protected. In this sense, the Social Studies lesson plays an important role in maintaining the balance between value transfer and social change. Consequently, this study is important in that it reveals the opinions of Social Studies teachers about social change and values. Opinions of Social Studies teachers may help determine the relationship between social change and values and the updates that can be made in the social studies curriculum as a result of this. This study aims to reveal opinions of Social Studies teachers about the relationship between social change and values. The study tries to answer the following questions for this purpose:

¹ Bu araştırma, 2-5 Mayıs 2018 tarihinde Antalya'da gerçekleşen, V. International Eurasian Educational Research Congress'te sözlü bildiri olarak sunulmuştur.

1. What is the social change definition of Social Studies teachers?
2. How is the social change taking place today according to Social Studies teachers?
3. What is the relationship between social change and values according to Social Studies teachers?
4. How does social change affect values according to Social Studies teachers?

Method

The qualitative method was used in the study as the opinions of teachers regarding the effect of social change on values were examined. Teachers were asked to explain the interaction between values and social change based on their experiences and observations taking into account the values of the society in which they are living. Accordingly, the phenomenology method was used in the study. Interview questions prepared with the aim of examining opinions of Social Studies teachers about the effect of social change on values were used as data collection tool. A literature review was made and expert opinions were obtained while preparing the data collection tool. The prepared questions were tested on five teachers in order to check reliability after obtaining expert opinions and making the necessary adjustments and then the questions to be applied to the research group were finalized by evaluating each question separately. The research group consisted of 20 teachers who were working at different state schools and were selected by maximum variation sampling method which is a type of purposeful sampling. Open ended questions were asked to the participants as of November 2017. The interview forms of the participants were analyzed after the application. The researcher performed content analysis on the interview forms of the participants by creating categories and codes. The answers given by the participants were classified separately during the analyses and categories and codes were created. In order to increase validity and reliability, the categories and codes created by the researcher were examined by experts in this field. Expert opinions were compared with the categories and codes created by the researcher. Tables were created according to these categories and codes. As a result, the necessary adjustments were made.

Results

According to the study results, social change definitions of the Social Studies teachers are related to change (18) and differentiation (2) dimensions. From this point of view, it was determined that the participants focused only on the change dimension of social change. As to the differentiation dimension, the participants pointed out that the social change happened especially in a negative way. The opinions of Social Studies teachers about how social change is taking place today were collected under the dimensions of compulsory (7), technology (5), negative (4) and adaptation (4). A review of the answers given by the participants reveal that most of the social changes happen compulsorily. They are followed by changes resulting from the effect of technology on social change. Participants stating negative opinions pointed out that social change happens when social values are affected negatively in time. Another striking finding is that social change takes place as a result of a society's efforts to adapt to the globalized world. It was observed that the relationship between social change and values were divided into dimensions as bond (9), authenticity (4) and change (7). The analysis of the answers of the participants revealed that there is a relationship between social change and values and this change results from necessity. As to the inauthenticity dimension, the participants pointed out that material and spiritual culture had lost authenticity and therefore social values were damaged and social change took place. As regards the change dimension, the participants stated that values and the society degenerated in time. It is observed that Social Studies teachers agree on the negative effect (20) of social change on values. The participants stated that disharmony, cultural degeneration, degeneration of national values and individuality come to the fore due to the effect of social change. They stated that values were damaged as a result of this fact.

Discussion and Conclusion

In conclusion, Social Studies teachers stated that there was a relationship between social change and values and especially social change had an effect on values. The following may be suggested

based on the research findings: In-service training can be provided for Social Studies teachers so that they will update their knowledge about social change and values. Social change and values education related to other educational programs and collaborations can be carried out.

GİRİŞ

Toplumunu çeşitli yönlerden etkileyen sosyal değişimin alan yazında çeşitli tanımları bulunmaktadır. En genel tanımlama ile sosyal değişmeye, toplumun sosyal yapısını oluşturan unsurlarda, ögelerde niteliklerin ve niceliklerin eskisine göre değişmesi, farklılaşması denilebilir (Erkal, 2000). Sosyal değişme, Ata'nın (2017) belirttiği gibi, nötr bir kavramdır. İnsanoğlunun yeryüzündeki ilk izinden bu yana attığı her adımda, kişilerarası ilişkilerinde, toplumu oluşturan maddi ve manevi unsurlarında olumlu veya olumsuz nitelendirebilecek bir değişim gerçekleşmektedir. Bu değişimi bireyin aktif olarak yer aldığı tüm unsurlar etkilemektedir. Bu unsurların sosyal değişmeyi hem etkileyen hem de sosyal değişmeden etkilenen yapısı bulunmaktadır. Örneğin insan denildiğinde, sosyal değişmeyi başlatan ve sosyal değişmeden etkilenen yapısı akla gelmektedir. İnsanların bir araya gelmesi toplumu oluştururken, toplum da kendine has kültürünü ve demografik yapısını oluşturmaktadır. Nüfusun demografik yapısı da hiç şüphesiz sosyal değişimde etkili olmaktadır. Bu demografik yapıyı göç gibi çeşitli faktörler de etkilemektedir. Göçün yanı sıra eğitim, yaş grubu ve nüfusun ekonomik yapısı da sosyal değişmeyi etkilemektedir.

Bütün toplumlar ve kültürler zaman içerisinde sosyal değişim içerisine girebilirler (Fichter, 2002). Fakat bu değişim hız bakımından her dönem birbirinden farklı özellik gösterebilir (Kuyumcu, Erdoğan, 2008). Bu değişim hızındaki farklılaşmayı ve kişilerarası ilişkiyi en fazla etkileyen diğer bir unsur hiç kuşkusuz, Özkalp'ın da (2009) belirttiği gibi, teknolojide yaşanan gelişmelerdir. Teknolojik gelişmeler insanoğlunun hayatını kolaylaştırdığı gibi, bazı değerlere de çeşitli yönlerden etkisi bulunmaktadır. Teknolojinin gelişmesi ile birlikte toplumun hemen hemen her kesiminde akıllı telefon, tablet ya da bilgisayar bulunmaktadır. Aile üyeleri bir araya geldiğinde, (Demir, 2016; Güleç, 2018)'in de yaptığı çalışmada ortaya koyduğu gibi, genellikle birbirleri ile değil sosyal medya araçları ile daha fazla vakit geçirmektedirler. Bu durumun sonucu olarak, aile bireyleri arasındaki paylaşım en aza inmekte ve bu da aile üyeleri arasındaki iletişimi etkilemektedir.

Sosyal değişme, bireylerin yaşam tarzlarının yanı sıra topluma ait değerleri doğrudan ya da dolaylı olarak da etkilemektedir. Abay ve Atilla Demir (2014) çalışmasında bazı soyut kavramların örneğin saygı değerinin kuşaklararası farklılaştığını belirtmiştir ve bu değişim ile birlikte kuşaklararası farklılaşma boyutu fazla olursa toplumda bazı sosyal problemlere neden olabileceğini vurgulamışlardır. Özdemir (2007) ise yaptığı çalışmada, gençlerin sorumluluk değerine ve bazı becerileri kazanmasını toplumun ilke ve değerleri yani kültürel öğeleri ile buluşmasına bağlamıştır. Bu buluşma, eğitim kurumları ve bireyin toplum içerisinde sosyalleşmesi ile gerçekleşebilir. Özdemir'in (2011) belirttiği gibi, kültürel öğeler informal ya da formal yollarla bireylere kazandırılmalıdır. Bu bağlamda düşünüldüğünde aile, okul ve çevre kültürel öğelerin aktarımında önemli rol oynamaktadır.

Değerlerin kazandırılmasında önemli bir rol oynayan sosyal bilgiler öğretim programında öğrencilere kazandırılmak istenen çeşitli değerler bulunmaktadır. Öğretim programında yer alan bu değerler MEB (2019) aşağıda yer almaktadır:

Tablo 1. Sosyal bilgiler öğretim programında yer alan değerler

Adalet	Dayanışma	Saygı
Aile birliğine önem verme	Duyarlılık	Sevgi
Bağımsızlık	Dürüstlük	Sorumluluk
Barış	Estetik	Tasarruf
Bilimsellik	Eşitlik	Vatanseverlik
Çalışkanlık	Özgürlük	Yardımsızlık

Alanyazında değerleri ve değerler eğitimi konu alan çalışmalar incelendiğinde, genel olarak değerlerin öğretimi, değerlere yönelik öğretmen, öğrenci görüşleri ve algıları, değerlerin sosyal bilgiler öğretim programındaki durumuna yönelik çeşitli çalışmalar bulunmaktadır. Öğretmenlerin değerlere ilişkin görüşleri (Avcı, İbret, Karasu Avcı, 2017; Balcı, Yanpar Yelken, 2013; Can Aran ve Demirel, 2013; İbret, Karasu Avcı, Karabıyık, Güleş, Demirci, 2017;), değerlere ilişkin öğrenci görüş ve tutumları (Deveci, Selanik Ay, 2009; Gömleksiz, Cüro, 2011; Tay, Durmaz, Şanal, 2013), değerlerin öğretimi (Ulusoy, 2016; Yaylacı, Beldağ, 2017), değerlere yönelik öğretmen adaylarının görüşleri (Öztürk Demirbaş, Çelikkaya, 2012; Yiğit, Çengelci, Karaduman, 2013), sosyal bilgiler öğretim programı ve ders kitaplarında değerler (Kuş, Merey, Karatekin, 2013; Tonga, Uslu, 2015; Yiğittir, Kaymakçı, 2012) çalışmalar bulunmaktadır. Alan yazında sosyal değişme ve değerler arasındaki ilişkiyi konu edinen çalışmalara ise rastlanmamıştır. Bu çalışma, sosyal değişme ve değerler arasındaki ilişkiye yönelik sosyal bilgiler öğretmen görüşlerinin belirlenmesi ihtiyacından kaynaklanmıştır.

Sosyal değişme gerçekleşikçe toplumun yaşam tarzında da değişiklikler meydana gelebilmektedir. Değişen yaşam tarzları toplumun sahip olduğu değerleri de etkilemektedir. Değişimin insanoğlunun var olduğu zamandan itibaren kaçınılmaz olduğu göz önünde bulundurulursa, toplum olarak gerçekleşen sosyal değişim ve değerlerin dengede tutulması, değerlerin bireylere aktarımının sağlıklı bir şekilde kazandırılarak özellikle kuşaklararası çatışmanın artmasının önüne geçilmesi sağlanabilir. Bu doğrultuda sosyal bilgiler dersi toplumda değerler eğitimi ve sosyal değişim arasındaki dengeyi sağlamada önemli bir görev üstlenmektedir. Dolayısıyla bu çalışma sosyal bilgiler öğretmenlerinin sosyal değişme ve değerler arasındaki ilişkiye yönelik görüşlerini ortaya koyması bakımından önemlidir. Araştırmanın, sosyal bilgiler öğretmenlerinin görüşlerinden yola çıkılarak sosyal değişme ve değerler arasındaki etkileşimin tespiti ve bunun sonucunda sosyal bilgiler öğretim programında ne gibi güncellemeler yapılabilirliği konusunda etkisi olabilir.

Bu araştırmanın amacı, sosyal bilgiler öğretmenlerinin sosyal değişme ve değerler arasındaki ilişki konusunda görüşlerini ortaya koymaktır. Bu amaca yönelik olarak şu sorulara cevap aranmıştır:

1. Sosyal bilgiler öğretmenlerinin sosyal değişmeye yönelik tanımları nelerdir?
2. Günümüzde sosyal değişimin nasıl gerçekleştiğine dair sosyal bilgiler öğretmenlerinin görüşleri nelerdir?
3. Sosyal bilgiler öğretmenlerinin, sosyal değişme ve değerler arasındaki ilişkiye yönelik görüşleri nelerdir?
4. Sosyal bilgiler öğretmenlerinin, sosyal değişimin değerler üzerindeki etkisine yönelik görüşleri nelerdir?

YÖNTEM

Bu bölümde araştırmanın modeli, veri toplama aracı, çalışma grubu, verilerin toplanması, verilerin analizi, geçerlik ve güvenilirlik yer almaktadır.

Araştırmanın Modeli

Araştırmada, sosyal bilgiler öğretmenlerinin sosyal değişimin değerler üzerindeki etkisine yönelik görüşleri incelendiği için nitel model kullanılmıştır. Merriam'ın (2013) belirttiği gibi, nitel model yaşadıkları toplumda insanların deneyimlerine nasıl bir anlam yükledikleri ile ilgilenir. Nitel model de incelenen anahtar kavram, fikir veya süreçtir (Creswell, 2012). Saban, Koçbeker Eid, Saban, Alan, Doğru, Ege, Arslantaş, Çınar ve Tunç'a (2010) göre nitel model, belirli durumları kendi içerisinde çeşitli yönleri ile derinlemesine incelenmesidir. Dolayısıyla bu araştırmada da öğretmenlerin yaşadıkları toplumun değerlerini göz önünde bulundurarak, değerler ve sosyal değişme arasındaki ilişkiyi, deneyimleri ve gözlemlerini göz önünde bulundurarak açıklamaları istenmiştir. Bu doğrultuda araştırmada olgubilim deseni kullanılmıştır. Olgubilim deseni, Yıldırım, Şimşek' e (2013) göre, bireylerin yaşantısında çeşitli şekillerde var olan olgulara ilişkin yükledikleri anlamları ortaya çıkarmayı amaçlar. Olgu bilimde birey, yaşadığı deneyimleri açıklamaktadır (Creswell, 2007; Creswell, 2014). Olgu bilim deseninde insan yaşamında deneyimlerini anlamayı, tanımlamayı ve yorumlamayı

amaçlamaktadır (Bloor, Wood, 2006). Araştırmada da sosyal değişimin değerler üzerindeki etkisine yönelik sosyal bilgiler öğretmenlerinin toplumsal ve bireysel deneyimlerini göz önünde bulundurularak bu konudaki görüşleri incelenmiştir.

Veri Toplama Aracı

Görüşme temel olarak bireylerin deneyimlerini zenginleştirme, yeni deneyimler sunma ve deneyimlerini anlama imkânı tanır (Schostak, 2006; Seidman, 2006). Görüşme aynı zamanda bireylerin davranışlarını anlama olanağı da sağlar (Seidman, 2006). Sosyal bilgiler öğretmenlerinin sosyal değişimin değerler üzerindeki etkisine yönelik görüşlerinin incelenmesi amacıyla hazırlanan, demografik bilgilerinin de yer aldığı dört maddeden oluşan açık uçlu görüşme soruları veri toplama aracı olarak kullanılmıştır. Açık uçlu görüşme soruları, ayrıntıların seçilmesine ve ortaya çıkmasına olanak sağlar (Mears, 2009). Görüşme soruları hazırlanırken soruların tam olmasına ve neyi ifade etmesi gerektiğine dikkat edilmelidir (Patton, 2002). Görüşme soruları hazırlanırken alan yazın taranmış ve bu konuda uzman görüşü alınmıştır. Hazırlanan sorularda, uzman görüşü alındıktan sonra gerekli düzenlemeler yapılmıştır. Daha sonra sorulara, çalışma grubuna uygulanacak son şekli verilmiştir.

Çalışma Grubu

Araştırmanın çalışma grubunu amaçlı örnekleme yöntemi içerisinde yer alan maksimum çeşitlilik örnekleme yöntemine göre seçilmiş olan Ankara, Osmaniye, Kırıkkale, Balıkesir, Aksaray ve Düzce gibi illerde yer alan ortaokullarda çalışan kadın ve erkeklerden oluşan toplam 20 sosyal bilgiler öğretmeni oluşturmaktadır. Maksimum çeşitlilik örnekleme, “çok çeşitli özelliklere sahip, farklı birimleri örneklem kapsamına alır. Bu bağlamda araştırmacı heterojen bir örneklem grubu oluşturmaya çalışır” (Baş, Akturan, 2013: 199). Öğretmenlerin görev yaptıkları ortaokulların ve yaşadıkları yerlerin farklı sosyo ekonomik düzeyleri, farklı illerde olması ve öğretmenlerin cinsiyetleri, yaşları ile çeşitlilik oluşturulmaya çalışılmıştır.

Verilerin Toplanması ve Analizi

Araştırmanın verileri, 2017 yılının Kasım ayında araştırmacı tarafından toplanmaya başlanmıştır. Uygulamada, öğretmenlerin gönüllü olmasına dikkat edilmiştir. Uygulama öncesinde, öğretmenlere çalışma hakkında ve görüşme soruları ile ilgili bilgi verilmiştir. Daha sonra veri toplama aracı her bir katılımcıya farklı gün ve saatlerde mail yolu ile ulaştırılarak uygulanmıştır. Öğretmenler görüşme formunu araştırmacıya ulaştırdıktan sonra, öğretmenlere sormak ya da eklemek istedikleri sorulmuştur ve daha sonra uygulama sonlandırılmıştır.

Öğretmenlerin görüşme sorularına verdikleri cevaplar araştırmacıya ulaştıktan sonra, kategori ve kodlar oluşturularak içerik analizi yapılmıştır. İçerik analizi, bir metnin kategori ve kodlara ayrılarak özetlenmesini sağlayan bir tekniktir (Büyüköztürk, Kılıç Çakmak, Akgün, Karadeniz ve Demirel, 2016). Analizler yapılırken öğretmenlerin verdiği cevaplar ayrı ayrı sınıflandırılarak kategori ve kodlar oluşturulmuştur. Benzer olanlar aynı kategori altında toplanırken, farklı kodlar için ayrı kategoriler oluşturulmuştur. Daha sonra oluşturulan kategori ve kodlar, tablo haline getirilmiştir.

Geçerlik ve Güvenirlilik

Araştırmanın geçerliğini artırmak için konu ile ilgili alan yazın taranmış ve kategori, kodlar alan yazın göz önünde bulundurularak oluşturulmuştur. Araştırmacının öznel katılımının söz konusu olduğu nitel araştırmada (Baltacı, 2017: 9), güvenilirliği artırmak için araştırmacı tarafından oluşturulan kategori ve kodlar üç alan uzmanı tarafından incelenmiştir. Uzman görüşü ve araştırmacının oluşturduğu kategori ve kodlar karşılaştırılmıştır. Miles ve Huberman'ın (1994), [Güvenirlilik: Görüş Birliği / (Görüş Birliği + Görüş Ayrılığı)] formülü kullanılmıştır ve güvenirlilik hesaplanmıştır. Hesaplama sonucunda yüzde 94 oranında değer bulunmuştur. Uzman ve araştırmacı tarafından yapılan karşılaştırma sonucunda, kategori ve kodlarda ile ilgili gerekli düzeltmeler yapılmıştır. Daha sonra oluşturulan kategori ve kodlara göre tablolar oluşturulmuştur.

BULGULAR

Bu bölümde araştırmaya ilişkin bulgular yer almaktadır.

1. Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin Sosyal Değişmeye İlişkin Tanımları

Araştırmada, sosyal bilgiler öğretmenlerine sosyal değişmeye ilişkin tanımları sorulmuştur. Öğretmenlerin verdikleri cevaplar, sosyal değişmeye yönelik tanımları; değişim boyutu (18) ve farklılaşma boyutu (2) kategorileri altında toplanmıştır. Bu kategoriler oluşturulurken Horton ve Hunt'un (1972) sosyal değişim tanımı dikkate alınmıştır.

Tablo 2. Sosyal bilgiler öğretmenlerinin sosyal değişmeye yönelik tanımlarının analizi

Kategori	Kod	f
Değişim Boyutu	Alışkanlıklar	2
	Kurumlar	3
	Teknoloji	1
	Yaşayış Biçimleri	4
	Değerler	2
	Toplum	3
	Fikir	2
Farklılaşma Boyutu	Gelenek ve Görenek	3
Toplam		20

Tablo 2 incelendiğinde, sosyal bilgiler öğretmenlerinin sosyal değişmeye ilişkin tanımları, değişim ve farklılaşma boyutu üzerine kategorileştirilmiştir. Öğretmenlerin sosyal değişim tanımları incelendiğinde, genellikle değişim boyutu üzerine odaklandıkları görülmektedir. Değişim boyutu kategorisi altında oluşturulan kodlar ise alışkanlıklar (2), kurumlar (3), teknoloji (1), yaşayış biçimleri (4), değerler (2), toplum (3) ve fikir (2) olarak belirtilmiştir. Değişim boyutunda öğretmenler sosyal değişmeyi daha çok, toplumsal yaşamda var olan ve toplum tarafından benimsenmiş maddi ve manevi unsurların değişimi olarak açıkladıkları görülmektedir. Öğretmenlerin cevaplarından farklılaşma boyutu kategorisi ise, gelenek ve görenek (3) kodu oluşturulmuştur. Öğretmenler, gelenek ve göreneklerin uygulanma biçimlerinde farklılaşmanın ortaya çıkmış olmasını, sosyal değişim olarak belirtmişlerdir. Farklılaşma boyutunda öğretmenler, gelenek ve göreneklerdeki nesiller arası olumsuz yönde farklılaşmanın gerçekleştiğini vurgulamışlardır. Öğretmenlerin cevapları göz önünde bulundurulduğunda, sosyal değişimin toplumu oluşturan pek çok alana etkisi olduğu yönünde görüşlerinin olduğu tespit edilmiştir. Öğretmenlerin cevaplarından bazıları şu şekildedir:

Ö2, "Sosyal değişme, toplum içersinde alışkanlıkların değişmesidir".

Ö5, "İnsanların yaşayış biçimlerinin değişmesidir".

Ö6, "Geçmişten günümüze gelenek ve göreneklerimiz nesiller arasında farklılaşmanın yaşanmasıdır".

Ö7, "Teknolojide yaşanan değişimler denilebilir".

2. Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin Günümüzde Sosyal Değişmenin Nasıl Gerçekleştiğine Dair Görüşleri

Sosyal bilgiler öğretmenlerine günümüzde sosyal değişimin nasıl gerçekleştiğine dair görüşleri sorulmuştur. Öğretmenlerin verdikleri cevaplarının; zorunlu (7), teknoloji (5), olumsuz (4) ve uyum sağlama (4) kategorilerine yönelik olduğu görülmektedir. Sosyal değişimin nasıl gerçekleştiğine dair gruplama yapılırken, Fichter'in (2002) sosyal değişimin gerçekleşmesine yönelik görüşü dikkate alınmıştır.

Tablo 3. Sosyal bilgiler öğretmenlerinin sosyal değişimin nasıl gerçekleştiğine yönelik görüşlerinin analizi

Kategori	Kod	f
Zorunlu	İhtiyaç	3
	Göç	4
Teknoloji	Kitle iletişim araçları	5
	Olumsuz	Aile düzeni
Uyum Sağlama	Kültür	2
	Moda	2
	Taklit	2
Toplam		20

Tablo 3 incelendiğinde, sosyal bilgiler öğretmenlerinin sosyal değişimin nasıl gerçekleştiği yönündeki görüşleri zorunlu, teknoloji, olumsuz ve uyum sağlama kategorileri altında toplanmıştır. Zorunlu kategorisinde sosyal bilgiler öğretmenlerinin cevapları ihtiyaç (3) ve göç (4) kodları altında toplanmıştır. Teknoloji kategorisinde ise, kitle iletişim araçları (5) kodu oluşturulmuştur. Olumsuz kategorisinde aile düzeni (2) ve kültür (2) kodlaması yapılmıştır. Uyum sağlama kategorisinde ise, moda (2) ve taklit (2) kodları oluşturulmuştur. Öğretmenlerin verdiği cevaplar incelendiğinde, sosyal değişimin sınırlı boyutları üzerinde görüş bildirdikleri tespit edilmiştir. Öğretmenlerin cevaplarından bazıları şu şekildedir:

Ö11, "Sosyal değişim ihtiyaçlar doğrultusunda gerçekleşmektedir".

Ö12, "Kitle iletişim araçları sosyal değişimin gerçekleşmesini sağlamaktadır".

Ö15, "Sosyal değişim moda aracılığıyla gerçekleşmektedir".

Ö7, "Göç olgusu sosyal değişimi etkilemektedir".

3. Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin Sosyal Değişim ve Değerler Arasındaki İlişkiye Yönelik Görüşleri

Sosyal bilgiler öğretmenlerine sosyal değişim ve değerler arasındaki ilişki konusunda görüşleri sorulmuştur. Öğretmenlerin verdiği cevaplar incelendiğinde, sosyal değişim ve değerler arasındaki ilişki bağ (9), özgünlük (4) ve değişim (7) kategorileri altında toplanmıştır.

Tablo 4. Sosyal bilgiler öğretmenlerinin sosyal değişim ve değerler arasındaki ilişkiye yönelik görüşlerinin analizi

Kategori	Kod	f
Bağ	Gereklilik	9
Özgünlük	Maddi ve manevi kültür	4
Değişim	Değerler	7
Toplam		20

Tablo 4'de sosyal bilgiler öğretmenlerinin sosyal değişim ve değerler arasındaki ilişkiye yönelik verdiği cevaplar incelendiğinde, bağ kategorisinde gereklilik (9) kodu oluşturulmuştur. Öğretmenler, sosyal değişim ve değerler arasındaki ilişkinin zorunlu olduğunu vurgulamışlardır. Özgünlük kategorisinde maddi ve manevi kültür kodu (4) oluşturulmuştur. Öğretmenler, maddi ve manevi kültürün özünü kaybedebileceğini vurgulamışlardır. Değişim kategorisinde ise, değerler (7) kodu oluşturulmuştur. Öğretmenler değerlerin kaybolabileceğini belirtmişlerdir. Katılımcıların cevapları incelendiğinde, sosyal değişim ve değerler arasındaki ilişkiye yönelik sınırlı düzeyde cevaplar verdikleri görülmektedir. Öğretmenlerin bu konuda cevaplarından bazıları şu şekildedir:

Ö9, "Sosyal değişim ve değerler arasında ayrılmaz bir ilişki söz konusudur. Çünkü sosyal değişim gereklidir".

Ö1, "Sosyal değişim sonucunda kültür, özgünlüğünü yitirebilir bu durumda değerleri etkileyebilir".

Ö6, "Sosyal değişim ile birlikte toplumda değerler kaybolabilir".

4. Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin Sosyal Değişmenin Değerler Üzerindeki Etkisine İlişkin Görüşleri

Sosyal Bilgiler öğretmenlerine sosyal değişimin değerler üzerindeki etkisine yönelik görüşleri sorulmuştur. Katılımcıların görüşleri olumsuz (20) kategorisinde toplanmıştır.

Tablo 5. Sosyal bilgiler öğretmenlerinin sosyal değişimin değerler üzerindeki etkisine ilişkin görüşlerinin analizi

Kategori	Kod	f
Olumsuz	Uyumsuzluk	4
	Maddi ve manevi kültür	6
	Değerler	7
	Bencillik	3
Toplam		20

Tablo 5 incelendiğinde, sosyal bilgiler öğretmenleri sosyal değişimin değerler üzerindeki olumsuz etkisi konusunda hem fikir oldukları görülmektedir. Katılımcıların cevapları sosyal değişimin değerler üzerindeki etkisine yönelik uyumsuzluk (4), maddi ve manevi kültür (6), değerler (7) ve bencillik (3) kodları altında toplanmıştır. Öğretmenler sosyal değişimle birlikte toplum içerisinde anlaşmazlıkları artabileceğini, maddi ve manevi kültürün zarar görebileceğini, değerlerin negatif yönde etkilenebileceğini ve insanların sadece kendini düşünebileceğini vurgulamışlardır. Sosyal bilgiler öğretmenleri, sosyal değişimin gerçekleşmesi ile birlikte toplumu oluşturan bazı yapıların bozulabileceği ve sonrasında ise değerlerin zarar görebileceğini açıklamışlardır. Öğretmenlerin cevaplarından bazıları aşağıda yer almaktadır:

Ö2, "Sosyal değişim sonucunda değerler zarar görür ve zamanla bireyler sadece kendini düşünür olur".

Ö8, "Sosyal değişim değerleri etkiler bu da bireylerin birbirleri ile iletişiminin zayıflamasına neden olur".

Ö10, "Sosyal değişim sonucunda sahip olduğumuz değerlerimiz olumsuz yönde etkilenir".

TARTIŞMA, SONUÇ ve ÖNERİLER

Araştırmada sosyal bilgiler öğretmenlerinin sosyal değişimin değerler üzerindeki etkisine yönelik görüşleri incelenmiştir. Araştırma sonucunda, sosyal bilgiler öğretmenlerinin sosyal değişimin değerler üzerindeki etkisine yönelik, olumlu yönde çok az fikir bildirmeye beraber, genellikle olumsuz fikir bildirdikleri tespit edilmiştir.

Sosyal bilgiler öğretmenleri, sosyal değişime yönelik tanımlarında genellikle değişim ve farklılaşma kategorisi üzerinde durmuşlardır. Bu bağlamda öğretmenlerin cevaplarına bakıldığında Özkalp'in (2009) sosyal değişime yönelik yapmış olduğu sürekli, gerekli ve benzerlikler gösteren olarak tanımıyla kısmen örtüşmektedir. Öğretmenlerin cevapları incelendiğinde, sosyal değişimin sadece bireyler ve kurumlar üzerinde değil; toplumsal normların yanı sıra inanç ve değerler üzerinde de etkili olduğu yönündeki görüşleri, Yılmaz'ın (2014) sosyal değişimin sadece bir alanda değil toplumun duygu ve düşünce sistemi ve değerlerine kadar değişimin gerçekleşebileceği görüşü ile örtüşmektedir.

Sosyal bilgiler öğretmenlerinin günümüzde sosyal değişimin nasıl gerçekleştiğine dair cevapları ise; zorunlu, teknoloji, olumsuz ve uyum sağlama kategorileri altında toplanmıştır. Öğretmenlerin verdiği cevaplar incelendiğinde, sosyal değişimin daha sınırlı boyutları üzerinde durdukları tespit edilmiştir. Ata'nın (2017) belirttiği gibi, sosyal değişim sadece tek bir unsur ile gerçekleşmemektedir ve sosyal değişimin gerçekleşmesini sağlayan iç faktörler ve dış faktörler olmak üzere pek çok unsur etkili olmaktadır. Nisbet ise (1972) bu durumu, sosyal değişimin toplumu oluşturan norm, rol, statü gibi durumların sosyal değişimi meydana geldiği şeklinde açıklamıştır.

Sosyal bilgiler öğretmenlerinin sosyal değişme ve değerler arasındaki ilişkiye yönelik görüşleri incelendiğinde bağ, özgünlük ve değişim kategorileri üzerinde durdukları tespit edilmiştir. Öğretmenler, sosyal değişme ve değerler arasında karşılıklı etkileşimin bulunduğunu ve genellikle bunun olumsuz yönde gerçekleştiğini belirtmişlerdir. Sosyal değişme ve değerler arasındaki ilişkide önemli rol oynayan teknolojinin değerler üzerindeki etkisine yönelik Yiğit, Çengelci ve Karaduman'ın (2013) sosyal bilgiler öğretmen adayları ile yapmış olduğu çalışmaya göre, katılımcılar teknolojinin değerler üzerinde etkili bir unsur olduğuna yönelik görüş bildirmişlerdir.

Sosyal bilgiler öğretmenlerinin sosyal değişimin değerler üzerindeki etkisine yönelik görüşleri incelendiğinde öğretmenlerin cevapları olumsuz kategorisinde toplanmıştır. Çalışmanın bu sonucundan, araştırmaya katılan öğretmenlerin sosyal değişimin değerler üzerindeki etkisine yönelik olumsuz görüşün dışına çıkamadıkları tespit edilmiştir.

Bütün toplumlar gelişmişlik düzeyine bakılmaksızın geçmişten günümüze sürekli bir değişim içerisindedirler (Onat Öz, 1997). Sosyal değişme gerçekleşiyorsa bu durum toplumu çeşitli yönlerden etkileyebilmektedir. Sosyal değişme ile birlikte, toplumsal değerlerdeki değişimler hemen gerçekleşmemekle birlikte, uzun vadeli bir süre gerekebilir (Yılmaz, 2014). Sosyal değişimin sürekli devam ettiği ve edeceği göz önünde bulundurularak, bireylerin değerleri yaşam biçimi haline getirebilmesi yönünde çalışmalar yapılmalıdır. Sosyal değişimin değerlere yönelik olumsuz etkisinin en aza indirilebilmesi ve değerlerin aktarımının istenilen düzeyde gerçekleşebilmesi için okul, aile ve çevre işbirliğinin olması gerekmektedir. Bireylere bir davranışın kazandırılabilmesi için, o davranışın öğretilmesi ve kazandırılmasında sürekliliğin olması gerekmektedir. Aynı durum değerlerin aktarılmasında da geçerlidir. Değerlerin günlük yaşamda kullanılabilmesi ve içselleştirilebilmesi için, okullarda değerler eğitime yönelik planlar tasarlanmalı ve uygulanmalıdır (Deveci, Ay, 2009). Uygulanan bu değerler eğitimi bireylerin duygusal alanlarına katkı sağladığı gibi, öğrenmeye ilişkin tutumlarında ve güçlü pozitif ilişkiler kurmasına da katkı sağlayabilir (Lewis, Mansfield, Baudains, 2008). Bu anlamda düşünüldüğünde, okul ve sınıf ortamı kadar değerlerin bireylere kazandırılması sürecinde öğretmenlerde önemli rol oynamaktadırlar (Öztürk Demirbaş, Çelikkaya, 2012). Yiğittir' in (2010) yapmış olduğu çalışmada belirttiği gibi, değerlerin aktarımında sadece öğretim programları ve öğretmenler değil aynı zamanda ailenin de önemli etkisi bulunmaktadır. Aile, çevre ve okulun değerlerin kazandırılma sürecinde sürekli işbirliği halinde olması değerlerin kalıcı olmasını sağlayabilir (Gömleksiz, Cüro, 2011).

Değişim kaçınılmazdır. Toplumlar değişimle uyum içerisinde ilerlemelidir ve bu yönde çalışmalar yapılmalıdır. Örnek vermek gerekirse bazı ülkelerde, sosyal değişmeye yönelik eğitim verildiği görülmektedir (Ata, 2017). Türkiye'de sosyal bilgiler öğretmenliği lisans programlarında bilim, teknoloji ve sosyal değişme dersi lisans programında yer almaktaydı. Yenilenen sosyal bilgiler öğretmenliği lisans programında YÖK (2019), bu ders bilim, teknoloji ve toplum olarak değiştirilmiştir. Bu ders ile sosyal bilgiler öğretmen adaylarına bilim ve teknolojinin sosyal değişmeye etkisinin yanı sıra bilimsel ve teknolojik gelişmelere yönelik öğretmen adaylarına çeşitli konularda bilgi, beceri ve değer kazandırmak hedeflenmektedir.

Araştırmanın sonucunda, sosyal bilgiler öğretmenleri sosyal değişme ve değerler arasında doğrudan bir ilişkinin olduğunu ve özellikle sosyal değişimin değerleri etkilediği yönünde görüş bildirmişlerdir. Araştırmada elde edilen sonuçlar göz önünde bulundurularak şu öneriler de bulunulabilir:

1. Sosyal bilgiler öğretmenlerine, sosyal değişme ve değerler ile ilgili bilgilerini güncellemeleri için hizmet içi eğitimler verilebilir.
2. Değerlerin kazandırılması sürecinde öğrenci için aile ve çevre destekleyici ortam oluşturabilir.

KAYNAKÇA

Abay, A. R. ve Demir Atilla, S. (2014). Belli Parametrelere Göre Kuşaklararası Sosyal Değişme. (Aile Değerleri Üzerine Bir Karşılaştırma). *Akademik İncelemeler Dergisi*. 9 (1). 125-151.

- Ata, B. (2017). Bilim, Teknoloji ve Sosyal Değişme. B. Ata (Ed.). *Bilim ve Teknolojinin Sosyal Değişmeye Etkisi*. (s. 3-11). Ankara: Pegem Akademi.
- Avacı, A. A., İbret, B. Ü. ve Karasu Avacı, E. (2017). Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin Vatansızlık Değerinin Kazandırılmasına Yönelik Görüşleri. *İlköğretim Online*. 16 (4), 1558-1574.
- Balcı, A. F. ve Yanpar Yelken, T. (2013). İlköğretim Sosyal Bilgiler Programında Yer Alan Değerler Ve Değer Eğitimi Uygulamaları Konusunda Öğretmen Görüşleri. *Ahi Evran Üniversitesi Kırşehir Eğitim Fakültesi Dergisi (KEFAD)*. 14 (1), 195-213.
- Baltacı, A. (2017). Nitel Veri Analizinde Miles-Huberman Modeli. *Ahi Evran Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi (AEÜSBED)*, 3(1),1-15.
- Baş, T. ve Akturan, Ü. (2013). *Nitel Araştırma Yöntemler Nvivo İle Nitel Veri Analizi, Örnekleme, Analiz, Yorum*. Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Bloor, M. & Wood, F. (2006). *Keyword in Qualitative Methods. A Vocabulary of Research Concepts*. London: Sage publications.
- Büyüköztürk. Ş., Kılıç Çakmak. E., Akgün. Ö. E., Karadeniz, Ş. ve Demirel, F. (2016). *Bilimsel Araştırma Yöntemleri*. Ankara: Pegem Akademi.
- Can Aran, Ö.ve Demirel, Ö. (2013). Dördüncü Ve Beşinci Sınıf Öğretmenlerinin Sosyal Bilgiler Dersinde Değerler Eğitimi Uygulamalarına İlişkin Görüşleri. *Electronic Journal of Social Sciences*. 12 (46), 151-168.
- Creswell, J. (2007). *Qualitative Inquiry and Research Design: Choosing Among Five Approaches*. California: Sage Publications.
- Creswell, J. (2012). *Educational Research. Planning, Conducting, and Evaluating Quantitative And Qualitative Research*. Boston: Pearson.
- Creswell, J. (2014). *Research design. Qualitative, Quantitative, and Mixed Methods Approaches*. California: Sage Publications.
- Demir, Ü. (2016). Sosyal Medya Kullanımı Ve Aile İletişimi: Çanakkale’de Lise Öğrencileri Üzerine Bir Araştırma. *Selçuk Üniversitesi İletişim Fakültesi Akademik Dergisi*. 9 (2), 27-50.
- Deveci, H. ve Selanik Ay, T. (2009). İlköğretim Öğrencilerinin Günlüklerine Göre Günlük Yaşamda Değerler. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*. 2(6), 167-181.
- Erkal, M. (2000). *Sosyoloji*. İstanbul: Der Yayınları.
- Fichter, J. (2002). *Sosyoloji Nedir?*, N. Çelebi (Çev.) Ankara: Anı Yayıncılık.
- Gömleksiz, M. N. ve Cüro, E. (2011). Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programında Yer Alan Değerlere İlişkin Öğrenci Tutumlarının Değerlendirilmesi. *Uluslararası İnsan Bilimleri Dergisi*, 8(1), 95-134.
- Güleç, V. (2018). Aile İlişkilerinin Sosyal Medyayla Birlikte Çöküşü. *Yeni Medya Elektronik Dergisi*. 2(2), 105-120.
- Horton, P. B. & Hunt, C. L. (1972). *Sociology*. McGraw-Hill.
- İbret, B. Ü., Karasu Avacı, E., Karabıyık, Ş., Güleş, M. ve Demirci, M. (2017). Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin Görüşlerine Göre Değerlerin Öğretiminde Edebi Ürünlerin Kullanımı. *Uluslararası Türk Eğitim Bilimleri Dergisi*. 9, 104-124.
- Kuş, Z. Meray, Z. ve Karatekin, K. (2013). İlköğretim 4. ve 5. sınıf sosyal bilgiler ders kitaplarında yer alan değerler. *Değerler Eğitimi Dergisi*, 11, (25), 183-214.
- Kuyumcu, A. ve Erdoğan, T. (2008). Yükseköğretimin Toplumsal Değişmeye Etkisi. *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi (H. U. Journal Of Education)*, 35, 240-250.
- Lewis, E., Mansfield, C. & Baudains, C. (2008). Getting Down and Dirty: Values in Education for Sustainability. *Issues in Educational Research*, 18(2), 138-155.
- Mears, C. L. (2009). *Interviewing for Education and Social Science Research: The Gateway Approach*. New York: Palgrave Macmillan
- Milli Eğitim Bakanlığı (MEB) (2019). Sosyal bilgiler dersi öğretim programı (ilkokul ve ortaokul 4, 5, 6 ve 7. sınıflar) .1 Şubat 2019 tarihinde erişildi. (<http://mufredat.meb.gov.tr/Dosyalar/201812103847686-SOSYAL%20B%20C4%B0LG%20C4%B0LER%20C3%96%20C4%9ERET%20C4%B0M%20PROGRAMI%20.pdf>)
- Merriam, S. B. (2013). *Nitel araştırma desen ve uygulama için bir rehber*. S. Turan (Çev. Ed). Ankara: Nobel Yayıncılık.
- Miles, M. B. & Huberman, A. M. (1994). *An Expanded Sourcebook Qualitative Data Analysis*. California: Sage Publication.
- Nisbet, R. (1972). "Introduction: The Problem of Social Change", *Social Change*. (Ed. R. Nisbet). New York: Harper And Row Press.
- Onat Öz, Z. (1997). Toplumsal Değişme Sürecinde Halk Kütüphanelerinin Yeri Ve Yeniden Organizasyonu İçin Bir Model Önerisi. Doktora Tezi, Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.

- Özdemir, Ç. M. (2007). Toplumsal Değişme Karşısında Aile ve Okul. *Türk Eğitim Bilimleri Dergisi*. 5 (2), 185-198.
- Özdemir, S. M. (2011). Toplumsal Değişme ve Küreselleşme Bağlamında Eğitim ve Eğitim Programları: Kavramsal Bir Çözümleme. *Ahi Evran Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*. 12 (1), 85-110.
- Özkalp, E. (2009). *Sosyolojiye Giriş*. Bursa: Ekin Yayın Dağıtım.
- Öztürk Demirbaş, Ç. ve Çelikkaya, T. (2012). Sosyal bilgiler öğretmen adaylarının programdaki değerlere ilişkin algısal farkındalıkları. *The Journal of Academic Social Science Studies*, 5, (8), 415-427.
- Patton, M. Q. (2002). *Qualitative Research & Evaluation Methods*. California: Sage publications.
- Saban, A., Koçbeker Eid, N. B., Saban, A., Alan, S., Doğru, S., Ege, İ., Arslantaş, S., Çınar, D. ve Tunç, P. (2010). Eğitimbilim Alanında Nitel Araştırma Metodolojisi İle Gerçekleştirilen Makalelerin Analiz Edilmesi. *Selçuk Üniversitesi Ahmet Keleşoğlu Eğitim Fakültesi Dergisi*. 30, 125-142.
- Schostak, J. (2006). *Interviewing and Representation in Qualitative Research*. (Ed. H. Torrance). London: Open University Press.
- Seidman, I. (2006). *Interviewing As Qualitative Research. A Guide for Researchs in Education and the Social Sciences*. New York: Teacher College Press.
- Tay, B. Durmaz, F. Z. ve Şanal, M. (2013). Sosyal Bilgiler Dersi Kapsamında Öğrencilerin Değer ve Değerler Eğitimine İlişkin Görüşleri. *GEFAD*. 33(1), 67-93.
- Tonga, D. ve Uslu, S. (2015). Sosyal Bilgiler Dersinde Kazanım-Değer İlişkisi. *Ahi Evran Üniversitesi Kırşehir Eğitim Fakültesi Dergisi*. 16(1), 91-110.
- Ulusoy, K. (2016). Sosyal Bilgiler Öğretiminde Değer Aktarımı ve E-Okuma "Ekran Okuma". *Ahi Evran Üniversitesi Kırşehir Eğitim Fakültesi Dergisi*. 17(1), 401-418.
- Yaylacı, A. F. ve Beldağ, A. (2017). Değerler Eğitimi Ve Güncel Tartışmalar: Gazete Haberlerine İlişkin Bir Eleştirel Söylem Analizi. *Sakarya University Journal of Education*. 8 (1), 139-155.
- Yıldırım, A. ve Şimşek, H. (2013). *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri*. Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Yiğit, Ö. E., Çengelci, T. ve Karaduman, H. (2013). Teknolojinin Değerlere Yansıması Konusunda Sosyal Bilgiler Öğretmen Adaylarının Görüşleri. *Sosyal Bilgiler Eğitimi Araştırmaları Dergisi*. 4 (1), 73-96.
- Yiğittir, S. (2010). İlköğretim Öğrenci Velilerinin Okullarda Kazandırılmasını Arzuladığı Değerler. *Değerler Eğitimi Dergisi*. 8 (19), 207-223.
- Yiğittir, S. ve Kaymakçı, S. (2012). Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı Uygulama Kılavuzu'nda Yer Alan Etkinliklerin Değer Eğitimi Yaklaşımları Açısından İncelenmesi. *Ahi Evran Üniversitesi Kırşehir Eğitim Fakültesi Dergisi (KEFAD)*. 13 (2), 49-73.
- Yılmaz, A. S. (2014). Bir Sosyal Değişim Ajanı Olarak Girişimcilik Eğitimi. *Zeitschrift für die Welt der Türken Journal of World of Turks*. 6(1), 297-310.
- Yükseköğretim Kurumu (YÖK) (2019). Sosyal bilgiler öğretmenliği lisans programı. 1 Şubat 2019 tarihinde erişildi. (https://www.yok.gov.tr/Documents/Kurumsal/egitim_ogretim_dairesi/Yeni-Ogretmen-Yetistirme-Lisans-Programlari/Sosyal_Bilgileri_Ogretmenligi_Lisans_Programi09042019.pdf).